

вдосконалення підсистем ССУП зорієнтоване на поліпшення основного результативного показника (товарообігу), але при цьому опосередковано враховує зміну продуктивності праці та вмотивованість персоналу, що не дозволить досягти гіперефективності за час реалізації стратегії соціального розвитку, якщо цю практичну проблему не буде вирішено.

Відтак необхідною передумовою досягнення стратегічної мети розвитку ССУП та ефективності як соціального, так і загального прогресу торговельного підприємства є подальший пошук шляхів і напрямів підвищення продуктивності праці персоналу, що неможливо без формування та реалізації його мотиваційного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф; [пер. с англ.] – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
2. Катькало В.С. Исходные концепции стратегического управления и их современная оценка / В.С. Катькало. // Российский журнал менеджмента. – 2003. – №1. – с. 7–30.

3. Коул, Джеральд. Управление персоналом в современных организациях / Джеральд Коул; [пер. с англ. Н.Г. Владимирова] – М. : ООО-Вершина, 2004. – 352 с.
4. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / [Н.С. Краснокутська]. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
5. Мескон М. Основы менеджмента / Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. [пер. с англ.] – М. : Дело, 2004. – 720 с.
6. Стратегическое управление персоналом / [В.Н. Андриенко, Т.Ю. Беликова, Т.Ю. Голтвенко и др.]; изд. 2-е пер. и доп. – Донецк : Юго-Восток, ЛТД, 2005. – 201 с.
7. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах ринкової економіки [Текст] : монографія / Л.В. Балабанова, О.В. Стельмашенко; М-во освіти і науки України, Донец. нац. Ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Туган Барановського. – Донецьк : [Доннует], 2010. – 238 с.
8. Шульга М.А. Соціально-політичне управління : підруч. / М.А. Шульга. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 248 с.

Стаття надійшла 16.09.2014

УДК 331.57

І.А. Цюрко
Tsiurko, I.A.

Формування джерел зайнятості населення України у складних економічних умовах

Formation of Sources of Employment in Ukraine under Difficult Economic Conditions

У статті розглянуто сучасні проблеми зайнятості в особливо складних для України економічних умовах. Однією з ключових проблем є формування джерел зайнятості для переселенців зі сходу та тимчасово окупованих територій України, їх соціальна підтримка для зменшення соціальної напруги в суспільстві. Запропоновано методичне забезпечення формування джерел зайнятості населення.

Ключові слова: зайнятість, безробіття, джерела зайнятості, вимушені переселенці, ринок праці.

The article deals with contemporary issues of employment in economic conditions that are extremely difficult for Ukraine. One of the key issues is to create sources of employment for internally displaced persons from the eastern part and the temporarily occupied territories of Ukraine, providing social support for them to reduce the social tension in the society. The methodological support for creating sources of employment has been offered.

Keywords: employment, unemployment, employment sources, internally displaced persons, labour market.

Постановка проблеми. Забезпечення зайнятості населення нашої держави у складних політичних та економічних умовах має особливе значення. Ситуація, що склалася на сході України, змусила населення виїхати з

постійного місця проживання до інших областей країни. Проблема формування робочих місць для переселенців зі сходу досі є складною та невирішеною, тому формування додаткових або альтернативних джерел зайнятості населення актуальне у складних економічних умовах та потребує свого вирішення.

За перше півріччя 2014 р. загальна кількість безробітних, за даними офіційної статистики, становила 482 800 осіб, при цьому їх кількість у Луганській і Донецькій областях складала 21 900 і 36 100 осіб відповідно, що є найбільшим показником по всій Україні [1]. Важко встановити точну кількість переселенців, що потребують працевлаштування, через дві причини: 1) з кожним

Цюрко Інна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом і економіки праці, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків).

Tsiurko, Inna Anatoliivna, PhD (Econ.), Docent, Department of Personnel Management and Economics of Labour, Semen Kuznets' National Economic University of Kharkiv (Kharkiv).

© Цюрко І.А., 2014

© Tsiurko, I.A., 2014

днем їх кількість постійно змінюється; 2) не всі переселенці зареєстровані в службі зайнятості, тобто не мають статусу безробітного.

На засіданні круглого столу “Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування” директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи академік Е.М. Лібанова наголосила на необхідності реєстрації вимушених переселенців, забезпеченні їх інформацією і роботою. На її думку, кількість людей, які виїхали з Донбасу та Криму, насправді набагато більша, ніж офіційні 33 тис. (за даними Організації Об'єднаних Націй – це понад 50 тис. осіб [2]).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних вчених, котрі присвятили свої дослідження проблемам зайнятості різних категорій населення, вдосконаленню механізмів ринкового регулювання зайнятості, становленню соціально-трудова відносин працюючих, розвитку людського капіталу, зміні форм і методів зайнятості та іншим проблемам, – С. Бандур [3], О. Грішнова [4], А. Колот [5], І. Гнибіденко [6], Г. Назарова [7], В. Онікієнко [8], В. Мандибура [9], Е. Лібанова [2, 10], Л. Лісогор [11], Л. Шаульська [12] та ін. Питання, що досліджуються вітчизняними вченими, – це зайнятість на підприємствах України, проблеми зайнятості та соціального розвитку сільського населення України, розвиток ринку праці України, людський розвиток в Україні, розвиток людського капіталу у відповідь на зміну форм зайнятості та ін.

Аналізуючи закордонні публікації з питань зайнятості, слід зазначити праці Ф. Мандельмана та Ф. Занетті [13], що аналізують взаємовплив гнучких цін, ринку праці і реакцію зайнятості на технологічні шоки; Д. Діас, К. Маркес та Ф. Мартінс [14], які вивчають взаємозв'язок заробітної плати і регулювання зайнятості на рівні фірми; Д. Дікерсон та Ф. Грін [15] досліджують зв'язок між обґрунтованістю суб'єктивних даних очікувань втрати роботи і від імовірності повторної зайнятості внаслідок втрати роботи та ін.

Проте проблема організації робочих місць для переселенців зі сходу досі складна та невирішена. Саме тому створення додаткових або альтернативних джерел зайнятості населення у нинішніх складних економічних умовах є актуальним та потребує свого вирішення.

Мета статті – науково-практичне обґрунтування однієї із сучасних проблем зайнятості населення України – формування джерел зайнятості населення в складних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зайнятість населення – це економічна категорія, що відображає, наскільки задоволені потреби суспільства в робочих місцях, що відповідають таким якісним характеристикам трудового потенціалу працівника, як рівень освіти, професійні навички, особисті характеристики і прагнення. Реалізація трудового потенціалу працівника означає своєчасне реагування кадрової стратегії на задоволення професійно-особистісних вимог працівника, тісно пов'язаної зі стратегією розвитку виробництва. Так, на макрорівні задоволення потреб суспільства в робочих місцях надає змогу реалізувати наявний трудовий потенціал, що в результаті призводить до соціального та економічно-

го пожвавлення в суспільстві та покращує показник валового внутрішнього продукту (ВВП) країни.

Проте офіційні дані Державної служби статистики України вказують на негативну динаміку показника ВВП у поточному році. Якщо загальний обсяг ВВП за 2013 р. становив 1 449,4 млрд грн, а динаміка його приросту склала 0,2% проти 2012 р., то оптимістичний прогноз ВВП України на кінець 2014 р. буде меншим проти 2013 р. на 6,5% [16]. Це свідчить про скорочення обсягу споживчих товарів та послуг, зростання зовнішніх боргів, зниження купівельної спроможності населення, зменшення кількості робочих місць.

Вивчаючи вплив екзогенних чинників на зайнятість населення, А. Глушач та С. Архієреєв відмічають, що ефективність ринку праці та зайнятості населення як індикатор благополуччя країни безпосередньо залежить від інвестиційного потенціалу держави, а зниження фінансових інвестицій в реальний сектор економіки спричиняє стагнаційні процеси на ринку праці [17]. На сьогодні Україна значно втратила інвестиційну привабливість через воєнний конфлікт на сході, що не могло не позначитися на зайнятості населення.

В умовах економічної нестабільності, гострого політичного та воєнного конфлікту в країні дуже складно створювати нові робочі місця, але все ж таки можливо. Працююче населення забезпечує: зростання обсягів випуску продукції, стримує інфляцію та державне регулювання цін на продукти споживання, підтримку здоров'я населення, забезпечує підвищення купівельної спроможності населення.

Державна політика зайнятості передбачає підтримку населення у пошуку роботи, допомогу переселенцям зі сходу. Прикладом є робота, зокрема, Одеського обласного центру зайнятості, яка полягає в:

- матеріальному забезпеченні переселенців;
- пропозиції вакансій з наданням житла (станом на вересень 2014 р. ця база налічує 76 вакансій за 31 спеціальністю);
- оновленні бази даних вакансій, що пропонуються роботодавцями (станом на вересень 2014 р. нараховується близько 2,3 тис. вакансій) [18].

Звісно, складність полягає у забезпеченні тимчасових переселенців роботою в галузях, у яких вони працювали раніше. У свою чергу роботи тимчасового характеру дозволять громадянам отримувати винагороду за свою працю та задовольнити хоча б ті потреби, що є базовими за рівнями ієрархії піраміди А. Маслоу. Зазначена підтримка та інформаційно-роз'яснювальна робота серед переселенців дозволять послабити соціальну напругу серед громадян.

Аналіз міжнародних тенденцій у сфері зайнятості та безробіття населення свідчить, що показник безробіття в ЄС у серпні 2014 р. відмічався на рівні 10,1% (порівняно з відповідним періодом 2013 р. – зменшення на 0,7%). Серед держав – членів ЄС найнижчі показники рівня безробіття були зареєстровані в Австрії (4,7%) і Німеччині (4,9%), а найвищі – у Греції (27,0%) та Іспанії (24,4%) [19].

У контексті Європейської стратегії зайнятості існує низка заходів, які розроблені для стимулювання людей не втратити роботу та залишатися зайнятими або знайти нову роботу. Серед них: сприяння створенню концепції

життєвого циклу щоб працювати, заохочуючи постійне навчання; підвищення підтримки тих, хто шукає роботу; забезпечення рівних можливостей [19]. Елементи Європейської стратегії зайнятості формують конкурентоспроможного працівника, знання та вміння якого постійно оновлюються відповідно до його життєвого циклу та виступають конкурентоспроможною перевагою на ринку праці.

Джерела зайнятості – це підприємства, організації, фізичні особи та фермерські господарства, що забезпечують процес реалізації трудового потенціалу людини в обмін на грошову винагороду за виконану роботу.

Серед джерел зайнятості, що забезпечують населення робочими місцями, зокрема і переселенців зі сходу та тимчасово окупованих територій України, можна виділити: державні організації (установи); підприємства різних форм власності; громадські організації; приватні підприємці – фізичні особи; самозайнятість; недержавні пенсійні фонди; фермерські господарства та ін.

Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу є на сьогодні стратегічним довгостроковим та невіршеним завданням уряду, що має на меті окрім одержання прибутку – створення нових робочих місць, виступаючи перспективним джерелом зайнятості населення. При цьому держава повинна забезпечити певні податкові пільги для роботодавців, які щойно розпочали свій бізнес, для офіційного працевлаштування громадян.

В Україні прийнято Концепцію Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року, реалізація якої передбачає збереження існуючих та створення нових робочих місць, підвищення реального життєвого рівня громадян та їх соціального захисту (підвищення реальної заробітної плати працівника промисловості очікується на рівні 10–15% щороку) [20].

Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 р. тісно пов'язана з втіленням концепції розвитку промисловості. Серед першочергових завдань, що постають на шляху втілення програми сприяння зайнятості населення, є розширення сфери застосування праці та стимулювання зацікавленості роботодавців у створенні нових робочих місць шляхом надання державної підтримки розвитку та модернізації пріоритетних галузей (секторів) національної економіки і соціальної сфери на інноваційно-інвестиційній основі, виробничої та соціальної інфраструктури малих монофункціональних міст і сільських населених пунктів [21].

Найбільш затребуваними в інформаційному суспільстві серед джерел зайнятості населення є бізнес-інкубатори, технопарки та інші інноваційні джерела зайнятості населення. При випереджаючих темпах розвитку науково-технічного прогресу в Україні цільовим завданням у сфері зайнятості залишається забезпечення зайнятості на селі, отже пріоритетним джерелом зайнятості виступають і фермерські господарства.

До проблем зайнятості в умовах економічної та політичної нестабільності в Україні відносяться:

– зменшення (замість формування) кількості робо-

чих місць через скорочення обсягів виробництва та надання послуг, що викликано зниженням купівельної спроможності населення або втрати ринків збуту;

– окупація деяких територій сходу та півдня України та неможливість функціонування підприємств у таких умовах;

– ліквідація або реорганізація підприємств на території Криму, внаслідок чого вивільняється персонал та зростає кількість безробітних;

– зростання соціальної напруги в суспільстві через втрату роботи громадянами та неможливості забезпечувати гідний рівень доходів для своїх сімей;

– недостатність робочих місць із можливістю забезпечення житлом громадян.

Це лише перелік основних проблем забезпечення зайнятості, який не вичерпується зазначеними та налічує інші невіршені економічні та соціальні питання, що знайдуть своє висвітлення у подальших дослідженнях автора.

Формування джерел зайнятості населення в складних економічних умовах, що викликані війною на сході України, покликані забезпечити як зайнятість населення в цілому, так і переселенців з Луганської та Донецької областей зокрема.

При формуванні джерел зайнятості населення потрібно враховувати особистісні та професійні складові трудового потенціалу працівника, галузь реалізації трудового потенціалу працівника та прагнення особистості.

Методичне забезпечення з формування джерел зайнятості населення повинно містити певні складові, а саме:

1. Державну програму сприяння зайнятості населення у стратегічному масштабі та в оперативному реагуванні на виниклі складнощі у забезпеченні робочих місць. Вона має реалізовуватися державною службою зайнятості та регіональними центрами зайнятості із залученням рекрутингових агентств у співпраці з підприємствами різних сфер діяльності та форм власності зі створення нових робочих місць та забезпечення персоналом існуючих вакансій.

2. Реальну соціально-психологічну підтримку людей, що втратили роботу та, зокрема, гуманітарну підтримку переселенців зі сходу, яка повинна бути закріплена у трудових договорах (контрактах) та захищати права звільнених працівників.

3. Взаємозв'язок потреб галузей економіки та знань працівника шляхом постійного навчання та удосконалення професійних знань, використання новітніх технологій для формування колективу конкурентоспроможних працівників, які складають конкурентоспроможну економіку знань в Україні.

4. Досягнення балансу соціального миру та економічних перетворень при виборі сучасних форм та методів зайнятості, що мають на меті реалізацію потреб та впадо- бань людини.

5. Формування згідно з перспективними напрямами розвитку України та пріоритетними видами діяльності економіки переліку необхідних професій та посад, підготовку відповідних фахівців у вищих навчальних закладах, проведення підготовки та підвищення кваліфікації за пріоритетними напрямами.

б. Створення умов для забезпечення першим робочим місцем та житлом випускників ВНЗ, молодих працівників і вирішення гострої проблеми забезпечення житлом переселенців зі сходу України.

Висновки. Отже запровадження зазначених пропозицій з формування джерел зайнятості населення дозволить посилити конкурентоспроможні позиції працівників на ринку праці та надасть змогу створити висококонкурентну економіку за рахунок збільшення перспективних видів діяльності та, відповідно, робочих місць. Це першочергове завдання як уряду, так і окремого роботодавця та працівника. Конкурентоспроможна економіка, високий рівень ВВП, збалансований попит та пропозиція на робочу силу, інвестиційна привабливість та соціально захищені громадяни – усе це індикатори успішної держави, якою має стати Україна. У даний час особлива увага має приділятися зайнятості переселенців зі східних областей України (Луганської, Донецької) та Автономної Республіки Крим.

Перспективами подальших наукових досліджень автора є конкретизація наукових розробок з прекаризації у вимірі тенденцій зайнятості.

Список використаних джерел

1. Інформація відносно безробіття населення за регіонами у 2014 році / Держкомстат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. *Вимушені* переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування : за матеріалами круглого столу / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.idss.org.ua/stil.html>
3. *Бандур С.І.* Трудоресурсна безпека України в контексті глобалізації світової економіки: наук. видання / Бандур С.І., Цимбал О.І. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – 68 с.
4. *Гришнова Е.А.* Развитие человеческого капитала и трансформация форм занятости: взаимовлияние и взаимообусловленность / Е.А. Гришнова, Н.А. Азьмук // Демографія та соціальна економіка. – №1(21). – 2014. – С. 85–96.
5. *Соціально-трудова* відносини: теорія і практика регулювання : монографія / А.М. Колот. – К. : КНЕУ, 2005. – 230 с.
6. *Гнибіденко І.Ф.* Проблеми зайнятості та соціального розвитку сільського населення України / І.Ф. Гнибіденко // Ринок праці та зайнятість населення. – 2012. – №3. – С. 13–17.
7. *Назарова Г.В.* Технології підбору персоналу на базі сучасних програмних продуктів / Г.В. Назарова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – №1(26). – 2012. – С. 162–165.
8. *Онікієнко В.В.* Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / за ред. В.В. Онікієнка. – К. : Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2007. – 286 с.
9. *Мандибура В.О.* Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. / В.О. Мандибура. – К. : Парлам. вид-во, 1998. – 255 с.
10. *Людський* розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки : колективна монографія / [Е.М. Лібанова, О.В. Макарова, І.О. Курило та ін.; за ред. Е.М. Лібанової]. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.
11. *Лісогор Л.С.* Чинники формування конкурентного середовища на ринку праці / Л.С. Лісогор // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – №2. – С. 104–114.
12. *Шаульська Л.В.* Стратегія розвитку трудового потенціалу України : монографія / Л.В. Шаульська. – Донецьк : НАН України ; Ін-т економіки промисловості, 2005. – 502 с.
13. *Mandelman F.S.* Flexible prices, labor market frictions and the response of employment to technology shocks Original Research / Federico S. Mandelman, Francesco Zanetti // Labour Economics. – Volume 26. – 2014. – Pages 94–102.
14. *Dias D.* Wage rigidity and employment adjustment at the firm level : Evidence from survey data / Daniel A. Dias, Carlos Robalo Marques, Fernando Martins // Labour Economics. – Volume 23. – 2013. – Pages 40–49.
15. *Dickerson A.* Fears and realisations of employment insecurity / Andy Dickerson, Francis Green // Labour Economics. – Volume 19. – Issue 2. – 2012. – Pages 198–210.
16. *МВФ* ухудшит прогноз падення ВВП України в 2014 году // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korrespondent.net/business/economics/3418306-mvf-ukhudshyt-prohnoz-padeniya-vvp-ukrayny-v-2014-hodu>
17. *Глушач А.В.* Трансакційна складова екзогенних чинників впливу на зайнятість в умовах глобалізації економіки / А.В. Глушач, С.І. Архієреєв // Проблеми економіки. – №3. – 2013. – с. 227–232.
18. *Результати* активної роботи з переселенцями // Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=333430&cat_id=364661
19. *Unemployment statistics* // Eurostat // [Electronic resource]. – Available from : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics
20. *Концепція* загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року // Міністерство промислової політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.industry.gov.ua/static/promislova-polituka-ukainu/info-pravovi-aktu>
21. *Програма* сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-n/card3#Files>

Стаття надійшла 03.10.2014